

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Naučni skup

**ANTROPOLOGIJA KNJIŽEVNOSTI,
UMETNOSTI I MEDIJA**

Beograd, 22–23. XII 2023. godine

– KNJIGA APSTRAKATA –

Izdavač
Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Za izdavača
prof. dr Danijel Sinani, dekan Filozofskog fakulteta

Programski odbor
Prof. dr Ivan Kovačević
Prof. dr Dragana Antonijević
Prof. dr Bojan Žikić
Prof. dr Slobodan Naumović
Prof. dr Sonja Petrović

Organizacioni odbor
Prof. dr Gordana Gorunović
Doc. dr Ivana Gačanović
Prof. dr Ana Banić Grubišić
Prof. dr Danijela Velimirović
MA Nevena Petković

Priprema za štampu
Dosije studio, Beograd

Štampa
JP Službeni glasnik, Beograd

Tiraž
70

ISBN 978-86-6427-290-2

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.7:39(048) 316.774(048)

НАУЧНИ скуп Антропологија књижевности, уметности и медија
(2023 ; Београд)

Knjiga apstrakata / Naučni skup Antropologija književnosti, umetnosti
i medija Beograd, 22–23. XII 2023. godine. – Beograd : Univerzitet,
Filozofski fakultet, 2023 (Beograd : Službeni glasnik). – 46 str. ; 20 cm

Tiraž 70.

ISBN 978-86-6427-290-2

a) Културна антропологија – Апстракти

б) Медији – Антрополошки аспект – Апстракти

COBISS.SR-ID 131876361

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Naučni skup
**ANTROPOLOGIJA
KNJIŽEVNOSTI,
UMETNOSTI I MEDIJA**

Beograd, 22–23. XII 2023. godine

– KNJIGA APSTRAKATA –

Beograd, 2023.

Јелена Н. Арсенијевић Митрић*

Филолошко-уметнички факултет Универзитет у Крагујевцу

Постколонијално читање Ле Клезивоовог романа *Алма*

У раду се анализирају постколонијални аспекти романа *Алма* (2017) у којем Ле Клезиво апострофира теме карактеристичне за његово стваралаштво у целини (идентитет, сећање, путовање, потрага, егзил, колонијализам). Рад је подељен у три поглавља, у првом се уводе теме путовања и странствовања, као значајне за постколонијални дискурс, које поред поменутог указују и на интертекстуални дијалог француског нобеловца са Бодлером и Камујем. Осим тога разматра се културолошки контекст Маурицијуса, једног од примарних топоса у роману, у савременим историографским студијама често означеног као „острво странаца“ и креолских, хибридних идентитета. Мотив путовања тумачен је кроз праћење две наратије које се у роману смењују, једне из перспективе Жеремија Фелсена, а друге из визуре његовог рођака Доминика. Приповедања оба наратора сустичу се у одређеним тачкама, које су у раду представљене у оквиру другог поглавља, а тичу се проблема сећања (индивидуалног и колективног), колонијалне и робовласничке историје Африке и Маурицијуса. Последње поглавље бави се темом истребљења птице додо, ендемске врсте, чији је нестанак последица доласка европских колонизатора на ово источноафричко острво. Истраживање се спроводи интердисциплинарно, уз консултовање постколонијалних, историографских и социолошких студија, као и студија сећања.

Кључне речи: Ж.-М. Г. ле Клезиво, Маурицијус, путовање, сећање, колонизација, робови, птица додо.

* jelena.mitric@filum.kg.ac.rs

Ивана Спасић*

Одељење за социологију Филозофски факултет, Београд

Социологија и књижевност – белешке о једном амбивалентном сродству

Пре четрдесетак година, немачки социолог Волф Лепенис назвао је социологију „трећом културом“, смештеном између оне природнонаучне и оне књижевне; његова теза је, надаље, да социологија тај свој посреднички положај не може битно изменити, а да остане она сама, јер управо је он одређује. У овом раду занимаћу се за само једну страну тог троугла, наиме, блискост између социологије и књижевности. Посматрајући историју и садашњи тренутак социологије, како њене дисциплинарне праксе у ширем смислу тако и њене саморефлексије, препознају се четири главна начина на које се успоставља сродност социологије са књижевношћу: 1) преко предмета: и једна и друга баве се судбином човека у друштвеним околностима; 2) преко друштвене локације: обе су интелектуалне праксе и као такве се одвијају у повлашћеним одељцима друштвеног простора, међу социјално привилегованим актерима; 3) кроз категорију „писања“: и социолошки производи имају форму текста и карактер (ко)ауторског дела; 4) преко когнитивне структуре: тежња социологије да допре до невидљивих детерминистичких механизма може се упоредити са жанровским захтевима детективног романа. У раду ће сваки од ових облика бити кратко представљен и критички прокоментарисан, да би се на крају вратило основном питању – може ли, и треба ли, социологија да се ослободи своје везе са књижевношћу.

Кључне речи: социологија, књижевност, писање, дисциплинарна саморефлексија

* ispasic@f.bg.ac.rs

Milica Resanović*

Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd

Klasifikacijske borbe oko „komercijalne“ književnosti u polju književne proizvodnje u današnjoj Srbiji

Rad ispituje klasifikacijske borbe u književnom polju u Srbiji oslanjajući se na Burdijeovu (Pierre Bourdieu) teoriju književnog polja i sociologiju vrednovanja i ocenjivanja. Preciznije, rad želi da ispita Burdijeovu tezu da su književna polja relativno autonomni domeni podeljeni na dva potpolja, ograničene i masovne proizvodnje. Teza da se polja književne proizvodnje nužno dele između ova dva sektora nadahnula je brojne istraživače, ali se istovremeno i suočila s kritikama koje tvrde da je zastarela u savremenom kontekstu. Tragom debata koje se tiču načina strukturacije polja književne proizvodnje, a uz primenu inovativnih konceptualnih i metodoloških alata koji dolaze iz sociologije vrednovanja, u ovom radu se ispituju evaluativni kriterijumi koje akteri književnog polja u Srbiji danas koriste u proceni rada drugih aktera i proizvoda u polju. Poseban akcenat je stavljen na to na to kako akteri konceptualizuju podelu između tzv. „ograničene“ i „masovne“ proizvodnje. Na temelju prikupljenih podataka putem polustrukturisanih intervjua sprovedenih sa piscima i izdavačima analizira se kako se pojmovi „visoka“ i „niska“ književnost, kao i „umetnička“ i „komercijalna“/“popularna“ književnost tumače i koriste u simboličkim borbama. S tim u vezi, analizira se i koji akteri, u zavisnosti od pozicije koju zauzimaju u polju, odnosno od književnog ugleda koji uživaju i komercijalnog uspeha koji ostvaruju, koriste negativne pojmove iz navedenih pojmovnih parova kada nastoje određene aktere i knjige da isključe iz književnog polja. Ne samo da se isključivanje ovih pojava identifikuje kao jedna od strategija simboličke borbe, već se prikazuje i da prihvatanje njihovog postojanja ili čak afirmativno odnošenje prema njima predstavlja resurs u borbama klasifikacija. Ovaj rad doprinosi razumevanju dinamike polja književne proizvodnje u

* milica.resanovic@ifdt.bg.ac.rs

Srbiji koje je prethodnih godina doživelo radikalne promene usled intenzivne komercijalizacije i dominacije velikih lanaca, a ujedno i otvara vrata za dalja razmatranja kako se koncepti Burdijeove teorije polja mogu primeniti u današnjim društvima.

Ključne reči: književno polje, komercijalna književnost, komercijalizacija, simboličke borbe, borbe klasifikacija, vrednovanje i ocenjivanje

Bogdan Vukomanović*
Zamak kulture Vrnjačka Banja

Vampiri, narcisi i negativci: psihološka stigmatizacija u literaturi za samopomoć

Literatura za samopomoć se do sada posmatrala kao medij putem kojeg su se procesi neoliberalizacije odvijali na „mikronivou“, tj. na nivou svesti pojedinaca. Centralna ideja tog skupa istraživačkih radova je da knjige iz ove oblasti imaju za cilj pounutrenje „neoliberalnog selfa“, odnosno depolitizovanog pojedinca koji je isključivo usredsređen na rad na sebi. Iako ovaj rad ne osporava pomenute zaključke, smatram da se dosadašnje proučavanje literature za samopomoć fokusiralo na propisanu izgradnju odnosa koji bi jedinka trebalo da ima prema samoj sebi, nauštrb odnosa koji bi jedinka trebalo da zauzme prema drugima. Drugim rečima, u centru pažnje dosadašnjih analiza je bilo negovanje poželjne, pozitivno valorizovane, društveno prihvatljive ličnosti. Cilj ovog rada je da se usredsredi na „drugu stranu novčića“, odnosno, proizvodnju onih oblika subjektivnosti čiji uticaj ili samo prisustvo bi „uspešan neoliberalni self“ morao da izbegava. Pažnja je usmerena na ono što literatura za samopomoć naziva „emocionalnim vampirima“, „toksičnim“ i „negativnim“ osobama, na savete o tome kako ih izbeći, sa njima se suočiti ili kako ih „izlečiti“. Kroz analizu knjiga za samopomoć koje se bave ovim tipovima ličnosti, želim da ukažem na to da konstrukcija neoliberalnog selfa takođe uključuje i marginalizaciju, isključivanje i stigmatizaciju nepoželjnih oblika subjektivnosti. Iako naizgled otvorena u pogledu mogućnosti koje se pojedincima stavljaju na raspolaganje u cilju stvaranja bolje verzije samih sebe, literatura za samopomoć takođe opisuje i granice koje se u tom procesu ne smeju preći, subjektivnosti koje se ne smeju izgraditi, kao i opasnosti koje po neoliberalni self predstavljaju svi oni koji se van tih granica nalaze.

Ključne reči: vampiri, stigmatizacija, mediji, neoliberalizam, neoliberalni self, literatura za samopomoć

* bvukomanov@yahoo.com

Гордана Ђерић*

Институт за европске студије, Београд

Антропологија књижевног превођења: перформативност једне (невидљиве) уметности

У овом тексту превођењу приступамо као најзначајнијој форми језика – форми која га потврђује као посебан језик – и испитујемо антропологију превођења на бази десет есеја истакнутих књижевних преводаца са француског, немачког, енглеског, руског, турског и италијанског језика. Настанак ових есеја, чији су аутори Никола Бертолино, Аријана Божовић, Боривој Герзић, Владимир Д. Јанковић, Мирјана Маринковић, Флавио Ригонат, Жарко Радаковић, Јелена Стакић, Горан Скробоња и Анђелка Цвијић, подстакнут је обимним интердисциплинарним упитником, који покрива различите аспекте делатности превођења – од лингвистичких и практичних, преко феноменолошких, антрополошких, когнитивних, књижевних и културолошких, до друштвених и (гео)политичких. Питања која се покрећу овим упитником тичу се, између осталог, природе, места и статуса књижевног превођења, будућности преводилачког позива у светлу напретка машинског превођења, изазова у времену владавине „политичке коректности“, позитивне и негативне моћи ове праксе и њеног утицаја на промену циљне језичке заједнице.

Кључне речи: језик, књижевно превођење, преводиоци, перформативност

* djeric@ies.rs

Соња Петровић*

Филолошки факултет, Београд

Наслеђе светог владара: противречности и симболика приче о чудима и локалној традицији

Деспот Стефан Лазаревић (1377–1427), у усменој традицији познат као Високи Стефан, према традицији био је ктитор манастира Копорина. Сестринство Копорина уназад више година подстиче веровања да молитве упућене деспоту Стефану и лековита вода с манастирског извора помажу паровима да добију децу, а болеснима да се исцеле. У раду ћемо размотрити приче о чудесном рођењу деце у Копорину у контексту старије житијне и фолклорне традиције о Стефану Лазаревићу и покушаћемо да укажемо на извесне противречности и симболику у грађењу нове традиције. Наш материјал укључује Житије Стефана Лазаревића од Константина Филозофа, записе народних предања из 19. и 20. века, затим скорија манастирска предања о Стефановим чудотворствима (теренски записи разговора с мати Нином из Копорина, видео снимци и репортаже о манастиру доступни на интернету) и објављене животне приче мајки које су успеле да роде децу захваљујући Стефановом благослову („Деца копоринска“ Славице Барбарић). У средишту наше пажње биће противречности које се могу запазити у процесу развоју легенде, укључујући и измењену идеолошку подлогу. Док су у житију и традиционалним фолклорним записима истакнути мотиви Стефанових владарских и јуначких подвига и врлина (представљен је као змајеубица, свети ратник против Турака), у савременим причама о рођењу деце и исцељењу болесних Стефан је добио типичне светачке атрибуте божанског помоћника и заштитника манастира. Промену идеолошке линије довешћемо у везу са новим друштвеним околностима и потребама локалне манстирске заједнице која жели да привуче савремене вернике, развије ходочашће и учврсти Стефанов култ у Копорину, и тиме у симболичком смислу допринесе обнову вере, духовности и „благослова рођења“.

Кључне речи: деспот Стефан Лазаревић, манастир Копорин, житије и легенде, нова традиција, Стефанов култ, ходочашће

* spetrovic20@gmail.com

Ноел Путник*

Етнографски институт САНУ

Од Фауста до Франкенштајна: ангажована читања Корнелија Агрипе кроз векове

Ренесансни хуманиста Корнелије Агрипа фон Нетесхајм (1486–1533) оставио је богат опус дела из филозофије, теологије, библијске егзегезе и окултизма. Диспаратност и унутрашње противречности тог опуса, као и амбивалентна позиција Агрипе на интелектуалној мапи епохе, условили су да се рецепција његовог дела разграна у најразличитијим смеровима. Савременици из клерикалних и протестантских кругова жигосали су га као јеретика, а хуманисти му признавали велику ерудицију и посвећеност вери. Док је сам себе сматрао реформатором хришћанства, следбеници су га сматрали ауторитетом у неоплатонским, херметичким и езотеријским студијама.

На основу тенденциозних тумачења његових списа, као и читаве традиције апокрифних прича која се развила око његове личности, у црквеном и народном предању XVI и XVII века изграђена је представа о Агрипи као ђаволовом слуги. Стога је послужио као образац за лик Фауста најпре Кристоферу Марлоу, а касније и Гетеу. Са снажним развојем науке и повезивањем њених темеља с окултним учењима, у XVIII и XIX веку јавља се представа о Агрипи као протонаучнику, нпр. у роману Франкенштајн Мери Шели. Но, за позитивистичку науку краја XIX и раног XX века Агрипа је, у најбољем случају, представник једног јаловог огранка западне филозофске мисли, а у најгорем обичан шарлатан, па и лудак. Таква перцепција владала је све до половине XX века, када су научници лондонског Института Варбург развили нове интерпретације ренесансног хуманизма, па и Агрипине улоге у њему. Данашња наука у Агрипи види представника виталне религијске компоненте хуманизма и спону између античких, средњовековних и ренесансних идејних токова. Истовремено, у појединим сегментима њу ејца и

* noel.putnik@ei.sanu.ac.rs

алтернативних религија, његови списи стичу статус библије окултизма, а сам Агрипа статус својеврсног њу ејд гуруа. Стога је књижевно наслеђе Корнелија Агрипе од значаја за историју идеја, студије рецепције, имагологију и антропологију религије као изузетно богата студија случаја, те у овом раду настојимо да трасирамо замршене путеве његове рецепције у различитим епохама и културним контекстима.

Кључне речи: Корнелије Агрипа, рецепција, религија, јерес, наука

Jelena Mrgić*

Odeljenje za istoriju Filozofski fakultet, Beograd

Topografija i kartografija Ekovog „Baudolina“

Iz pozicije istoričara, istorijskog geografa i pasioniranog čitaoca pristupam novom iščitavanju svog omiljenog Ekovog romana, „Baudolino“. Premda imaginarna, ova ličnost ima svoj zemaljski put koji vrludavo povezuje evropske, bliskoistočne i mitske krajeve gde vlada Prezviter Jovan. Ovaj istorijskogeografski mozaik biće dodatno pojačan kartografskim svedočanstvima prednaučne epohe – rukopisnim i ranomodernim štampanim kartama, i priložiću svoju kartu Baudolinovih putešestvija, njegovih „avantura i nedaća“.

Ključne reči: Umberto Eko, roman „Baudolino“, topografija, kartografija

* jelena.mrgic.ff@gmail.com

Урош Ђурковић*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Књижевна антропологија Растка Петровића између природе и културе: преглед проблема

Литература о различитим аспектима књижевног дела Растка Петровића све је богатија. Од проучавања иманентне поетике и контекстуализације пишевог опуса у оквирима модернизма, односно, авангарде (Бојан Јовић, Предраг Петровић), новија читања Петровићевог дела неретко су усмерена према антрополошким темама: од проучавања односа хришћанства и паганства (Ивана Кнежевић), преко конструкције идентитета (Кристина Стевановић), све до тумачења видова митолошких структура у делу (Александра Петровић). Ово мењање истраживачког фокуса са књижевноисторијских и књижевнотеоријских проучавања према антрополошким читањима није случајно: књижевност Растка Петровића се у историји рецепције показује као изузетно подстицајна за антрополошка питања, чији је опсег велики, а у Петровићевом делу утемељен у опсесивном трагању за јединствености човека као бића. Од упризорења (старословенске) древности (*Бурлеска њосјодина Перуна боја њрома*), преко путописних подухвата кроз сусрет са другим (*Африка*), проблематизовања односа културе и природе (*Људи њоворе*), све до тематизације неантропоцентричних ентитета (*Дан шестји*), велики број студија посвећених Растку Петровићу ипак не покреће питања која се тичу хоризонта имагинирања природе у делу, а који је драгоцен не само за разматрање посебности позиције човека, већ и пишеве поетике у целини. У односу на то, у раду ће бити предочен преглед досадашњих истраживања, систематизација погледа везаних за антрополошке теме у Петровићевом опусу, као и предлог перспектива будућих читања, посебно у односу на екокритику (Грег Гарард), онтологију оријентисану на објекат (Грејам Харман) и антропологију Филипа Десколе.

Кључне речи: Растко Петровић, екокритика, антропологија књижевности, историја рецепције, однос природе и културе, поетика

* uros.durkovic@gmail.com

Saša Nedeljković*

Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Filozofski fakultet, Beograd

Insajderski roman o antropologiji: od autoididaktike preko kritike do autocenzure

Proces pisanja, objavljivanja i recepcije romana nekog antropologa o antropologiji, koji sadrži i autobiografske elemente, do sada nikada nije bio predmet antropološke analize u domaćoj antropologiji. U ovom ogledu sam autor takvog romana, antropolog po obrazovanju i zanimanju, pokušava putem autoetnografije i/ili autorefleksije da pretvori sopstvena iskustva iz takvog jednog poduhvata u naučno svedočanstvo. Analizom su obuhvaćeni svi aspekti tog procesa, a kao izvori su korišćeni samo delo, sećanja autora i utisci čitalaca. Kao posebno važna metodološka sredstva u ovoj analizi pokazali su se pojmovi autoididaktike i antropološke autocenzure.

Ključne reči: antropologija, roman, autorefleksija, autoididaktika, autocenzura

* snedeljk@f.bg.ac.rs

Gordana Gorunović*

Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofski fakultet, Beograd

„Crna kutija“ Džordža Stokinga

Tri godine pre svoje smrti 13. jula 2013, Džordž Vilijam Stoking, „najveći istoričar antropologije“ prema opštem mišljenju u disciplini, napisao je autobiografiju i memoare pod naslovom *Glimpses into My Own Black Box: An Excercise in Self-Deconstruction* (2010). Knjiga je objavljena u okviru čuvene edicije History of Anthropology (HOA), koju je Stoking i pokrenuo na univerzitetu Medison u Viskonsinu (1983) i decenijama uređivao. Cilj ovog rada je da kroz analizu sadržaja dela-teksta prikaže tekstualnu strategiju, postupak samoistorizacije i samokritike autobiografa i antropološkog autora u kontekstu pisanja istorije discipline i svedočenja o intelektualnom habitusu, ambijentima u kojima se formirao, živeo i radio, kao i o socio-političkim procesima i ideološkim promenama u američkom društvu i akademskoj zajednici od sredine XX do prve decenije XXI veka.

Ključne reči: Džordž V. Stoking, antropološka autobiografija, autodekonstrukcija, istorija antropologije, američko društvo i akademska zajednica

* gocagorunovic@gmail.com

Слободан Наумовић*

Одељење за етнологију и антропологију

Филозофски факултет, Београд

„Резонанца“ унутар и између генерација у доба „друштвеног убрзања“: трагања за „добрим животом“ у ТВ серији „Јутро ће променити све“

Рад има личну, рефлексивну ноту, и пропитује реакције како аутора тако и припадника других генерација, на посебне телевизијске начине екранизације животних стилова и самоспознаје генерације у позним двадесетим и раним тридесетим годинама у Београду и Србији. Замишљен је као својеврсна антропологија домаћег медијског терена и као аутоетнографија рецепције генерацијски профилисане ТВ серије. У раду се преиспитује неколико носећих претпоставки. Прва претпоставка је да због специфичног идеолошког приступа који се у серији заговара, тумачење има смисла утемељити на теоријском оквиру који нуди савремени немачки социолог и политиколог Хартмут Роза. Наиме, серија нуди критику последица „друштвеног убрзавања“ које се одвија у посебном културном миљеу који нуди транзициона Србија. Следећа претпоставка је да се критика последица тог процеса остварује, између осталог, заступањем алтернативног животног стила, који се темељи на одбацивању комформизма (јурења за друштвеним успехом и наметнутих друштвених и родних улога), заговарању споријег и опуштенијег темпа живота (без оптерећености наметнутим циљевима и идејом „сврхе живота“), као и покушајима изграђивања резонанце међу припадницима генерације главних протагониста. Резонанца се, а то је следећа претпоставка, остварује стилским карактеристикама начина грађења ликова – тако се главни протагонисти приказују неутрално, док се припадници других генерација често осликавају на закривљен и/или комичан начин, чиме се појачава како утисак резонанце унутар групе (и генерацијски профилисане публике), тако и дистанца између

* slobodan.naumovic@gmail.com

различитих приказаних генерација. Даље, резонанца унутар генерације протагониста (и тој генерацији блиске публике) се остварује преко специфично изграђеног визуелног идентитета посебно бираних урбаних простора у Београду. Преко сагласја о понуђеној слици „мога“ града, остварује се осећај колективне припадности генерацији која има, и међусобно дели такву слику свога града. Најзад, резонанца се остварује избором врло специфичне како дијегетске, тако и недијегетске музике, која појачава утисак генерацијске издвојености, и доводи у питање могућа реалистичко-документаристичка читања серије. У том смислу, а то је и последња претпоставка, серија може да се чита не као више-мање веран портрет једне српске генерације, него као политичко-психолошки пројекат једног могућег доброг (бољег?) живота.

Кључне речи: антропологија ТВ серија, генерацијска ТВ серија, резонанца, друштвено убрзање, добар живот

Marija Ajduk*

Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Filozofski fakultet, Beograd

(Re)prezentacija beogradskog novog talasa u romanu „Kada kažeš da sam tvoj“

Novi talas u rokenrol muzici predstavlja značajan fenomen u lokalnom (jugoslovenskom) kontekstu. O njegovom uticaju na poimanje kako prošlosti, tako i vremena u kojem živimo, govori potreba da se organizuju omaži u vidu koncerata, izložbi, snimaju dokumentarni filmovi, pišu knjige i naučni radovi. Tema ovog rada se odnosi na kulturne predstave o novom talasu u romanu „Kada kažeš da sam tvoj“ autora Gorana Skrobonje. Glavni lik priče jeste mladić koji živi u Beogradu osamdesetih godina i čini deo „novotalasnog sveta“. Cilj ove antropološke analize jeste rekonstruisanje značenja koja se pripisuju novom talasu, tadašnjoj muzičkoj sceni, ali i gradu Beogradu tog vremena. U metodološkom smislu, uvid u svakodnevicu i razmišljanja glavnog lika romana, poput informanta, poslužiće za utvrđivanje značenjskih elemenata kojima se formira jedan specifičan oblik novotalasnog identiteta. Taj identitet nadilazi problematiku muzičke scene i preliva se i na razumevanje i kreiranje jedne predstave i „znanja“ kako o samom gradu, tako i o osamdesetim godinama. Ova decenija u narativima i sećanjima ljudi sa prostora bivše Jugoslavije ima posebno mesto jer personifikuje poslednju deceniju života u zajedničkoj državi.

Ključne reči: Novi talas, Beograd, muzika, književnost, antropologija

* marija.ajduk@f.bg.ac.rs

Miloš Milenković*

Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofski fakultet, Beograd

Marko Milenković**

Institut društvenih nauka, Beograd

Cele nacije kao sobe odjeka: sakralizacija kulturnog nasleđa u javnim medijima tokom bilateralnih sporova u kontekstu pristupanja EU Zapadnom Balkanu

Izlažemo glavne nalaze istraživanja upotrebe kulturnog nasleđa u narativima javnih medija tokom bilateralnih sporova na Zapadnom Balkanu, posebno u vezi s pristupanjem EU. Fokus analize stavljamo na kulturalizaciju EU kondicionalnosti, gde se pitanja identiteta prožimaju sa zvaničnim kriterijumima pristupanja EU. Pružamo konkretne primere (zlo)upotrebe kulturnog nasleđa u promovisanju političkih agendi i promišljamo implikacije po regionalnu stabilnost i proširenje EU. Javni mediji su igrali ključnu ulogu u stvaranju „efekta sakralizacije“, čineći da gotovo cele nacije deluju kao sobe odjeka koje uglavnom počinju da liče na društvene mreže u pogledu načina na koji se bave temama koje ne bi trebalo prepustiti hirovima populizma. Članak kontekstualizuje posledice ovog medijskog „posvećivanja“ nasleđa unutar šireg fenomena heritagizacije bilateralnih sporova koji se ubrzava širom sveta.

Ključne reči: kulturno nasleđe, narativi javnih medija, sobe odjeka, kulturalizovana EU kondicionalnost, „efekat sakralizacije“

* milmil@f.bg.ac.rs

** mmilenkovic@idn.org.rs

Богдан Дражета*

Одељење за етнологију и антропологију

Филозофски факултет, Београд

Сличности и разлике између медијског извештавања и теренског истраживања међуетничких односа у Босни и Херцеговини (2017–2023)

Медијско извештавање о међуетничким односима на подручју Босне и Херцеговине у протеклих неколико година углавном садржи наратив који има за циљ да постојеће политичко и друштвено уређење (не)свесно одржи. У питању је систем заснован на тронационалном принципу у коме три већинска, конститутивна народа – Бошњаци, Срби и Хрвати – уз заједницу тзв. „осталих“ чине окосницу уставноправног поретка земље. Међутим, посматрање већине „обичних“ догађаја кроз етничку призму и приписивање етничког предзнака свакодневним животним ситуацијама у оквиру медијских извештаја не само да чува поредак, већ трасира једини могући наратив о односима између три народа. Међу припадницима бошњачке, српске и хрватске заједнице, као и међу онима који се не поистовећују са три наведене групе, преовлађују ставови и размишљања који се разликују од онога што преносе медији по питању њихових међусобних односа. Такве налазе почео сам да примећујем од како спроводим теренска истраживања на подручју Босне и Херцеговине последњих шест година. У оквиру овог излагања покушаћу да предочим које су сличности и разлике између онога што извештавају медији по питању међуетничких односа и ситуације на терену, наводећи конкретне етнографске примере прикупљене у периоду од 2017. до 2023. године. Сматрам да би указивање на ову проблематику могло да представља мали допринос развијању другачијег погледа на то како етничке

* drazetab@gmail.com

заједнице у Босни и Херцеговини између себе функционишу и у којој мери медији другачије говоре о наведеној теми.

Кључне речи: медији, теренско истраживање, међуетнички односи, Босна и Херцеговина

Милица Стјепановић*

Институт за етнологију и антропологију

Филозофски факултет, Београд

Књижевност као простор за политичке дебате: релативизација концепта „балканизације“ и „Балкана“ у делима Драгише Васића и Љубомира Мицића

Деведесетих година 20. века појмови „Балкан“ и „балканизација“ добили су пажњу у светском политичком дискурсу, а поједини истраживачи су указали на њихову употребу као „синониме“ за друштвени конфликт, рат и насиље. У 21. веку појам „Балкан“ поново улази у политички дискурс Европе, али у контексту европских интеграција Србије и осталих земаља „Западног Балкана“. Како европске интеграције Србије и осталих балканских земаља значе и одређено прилагођавање Европској унији и прихватање њених законских норми и правила, у овом раду проблематизоваће се концепт „Балкана“ и његов однос према „Западној Европи“. Међутим, рад ће се служити историјском перспективом те ће нагласак бити на периоду између Првог и Другог светског рата. Наиме, предмет анализе биће два српска књижевника, Љубомир Мицић и Драгиша Васић, који су почетком 20. века критички разматрали значење појма „Балкан“ у односу на западноевропске земаље. У овом раду се претпоставља да је појам „Балкан“ релативизован и његово значење се може тражити како у политичким дискурсима институција и држава, тако и у књижевним делима. Прво истраживачко питање треба да одговори на то шта за ове књижевнике значи „Балкан“ и како они доживљавају конструкт „Балкана“ у односу на „Европу“. Друго питање треба да одговори на то како се данас њихова књижевна дела о односу између Балкана и Европе могу читати и тумачити у контексту савремених европских интеграција Србије и њених изазова, односно да ли се и у савременом политичком контексту Србије

* milica.stjepanovic97@gmail.com

могу читати као критика процеса европских интеграција Србије. Коначни циљ рада је да покаже како се кроз уметничка дела могу сударати политички дискурси и како књижевност постаје ванвременско поље политичких дебата.

Кључне речи: Балкан, европеизација, књижевност, идентитет, политика

Ana Banić Grubišić*

Odeljenje za etnologiju i antropologiju,
Institut za etnologiju i antropologiju,
Filozofski fakultet, Beograd

Antropološko čitanje savremene romske književnosti na prostoru bivše Jugoslavije

U radu se razmatra poetika i politika savremene romske književnosti u Srbiji i bivšim jugoslovenskim republikama. Poput drugih vidova umetničkog izraza i kulturne produkcije manjina, pored toga što nudi intimne etnografske uvide u romsku svakodnevicu i svetonazor, savremena romska književnost u fokus postavlja pitanje odnosa manjinskog stvaralaštva i politike identiteta. Pisanje poezije i proze za romske autore/ke širom sveta često jeste i politički čin, način artikulacije iskustva marginalizacije i diskriminacije. S tim u vezi, kao primer manjinske književnosti, „domaća“ romska književnost se kritički i u komparativnoj perspektivi sagledava u kontekstu transnacionalnog „Romskog pokreta“, kao identitetska strategija izgradnje dijasporične svesti i etničke mobilizacije.

Ključne reči: romska književnost, politika identiteta, Srbija, Romski pokret

* agrubisi@f.bg.ac.rs

Sanja Zlatanović*

Institut za političke nauke

Slovačka akademija nauka, Bratislava

Koetnička migracija zajednice vojvođanskih Slovaka u književnosti njenih pripadnika

Koetnička migracija pripadnika zajednice Slovaka iz Srbije u Slovačku počela je nakon političkih promena 1989. godine u obe zemlje, intenzivirala se 2008, a 2015. godine dostigla je razmere zbog kojih su je sagovornici opisivali kao „egzodus“. Razlozi koji ovu migraciju pokreću i oblikuju su kompleksni; u osnovi su ekonomski. Slovačka je tokom vremena donela niz zakonskih mera kojima omogućava koeticima lakši pristup školovanju i tržištu rada. Iako ova migracija predstavlja školski primer etnički privilegovane migracije (migranti su iste etničke pripadnosti kao i stanovništvo zemlje u koju migriraju), procesi integracije nisu jednostavni. Pripadnici zajednice vojvođanskih Slovaka su na teritoriji današnje Vojvodine skoro tri veka i Srbiju smatraju svojom domovinom; od današnje Slovačke odvojeni su ne samo geografski, već i državnim granicom duže od jednog veka. Namera ovog rada je da razmotri kako se migracija istraživane zajednice reflektuje u književnosti njenih pripadnika – na koji način se određuje dom i domovina, kako se opažaju svakodnevne prakse na jednom i drugom mestu, koji tip nostalgije boji njihovo iskustvo razlikâ. Književnom stvaralaštvu pripadnika zajednice pristupa se kao dodatnom izvoru u istraživanju, koje osim opsežnog terenskog podrazumeva i sve druge raspoložive izvore podataka.

Ključne reči: Slovaci, Vojvodina, Srbija, Slovačka, migracija, književnost

* sanja.zlatanovic@savba.sk

Jadranka Đorđević Crnobrnja*
Etnografski institut SANU

Mediji i kulturne predstave o goranskoj zajednici

U izlaganju će biti predstavljeni rezultati istraživanja uticaja medijskih sadržaja na kreiranje kulturnih predstava o Gorancima, tj. o njihovoj kulturi i tradiciji na prostoru Republike Srbije u sadašnjosti. Goranska zajednica se u medijima dovodi u vezu sa poslastičarstvom, a posredno i sa pelivanstvom. U medijima se može pratiti diskurs koji ovaj zanat predstavlja kao „izvorno“ goranski i kao važan simbol goranske tradicije i goranskog identiteta. Ka istraživanju medijskih sadržaja i analizi medijskog diskursa o goranskoj zajednici i tradiciji su me podstakli rezultati sopstvenih empirijskih istraživanja društvenih i kulturnih praksi koje sam obavljala u goranskoj zajednici jer se u osnovi ne podudaraju sa medijskim predstavljanjem goranske zajednice i tradicije.

Istraživanje je započeto 2021. godine. Izvor podataka su novinski tekstovi objavljeni na srpskom jeziku u onlajn verzijama od strane pojedinih medijskih servisa iz inostranstva i Srbije. Predmet analize su bili i pojedini sadržaji objavljeni na internet stranicama koje su postavljene od strane pripadnika goranske zajednice, kao i televizijski prilozi snimljeni od strane domaćih TV stanica početkom 21. veka, koji su imali za cilj da prikažu osobenosti goranske zajednice i tradicije. Predmet istraživanja nisu bili stavovi, već kulturne predstave o kulturi i tradiciji Goranaca u Republici Srbiji. Izlaganje nema za cilj kritiku načina na koji su autori tekstova i drugih medijskih sadržaja predstavljali goransku zajednicu, već je antropološka analiza usmerena na same sadržaje, odnosno diskurs koji se u medijima prati, sa namerom da se sagleda njihov uticaj na kreiranje kulturnih predstava o osobenostima goranske zajednice i tradicije u sadašnjosti.

Ključne reči: mediji, kulturne predstave, Goranci, goranska tradicija, poslastičarstvo, pelivanstvo

* jadranka.djordjevic@ei.sanu.ac.rs

Невена Петковић*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Наративизација расељеништва као културне трауме: контекстуална антрополошка анализа одабраних дела аутора Пере Стефановића

Применом Најцел Рапортовог приступа дисциплинарног меандрирања (енг. *zigzagging*) на границама антропологије књижевности, издвојена су дела *Ех, Приштинско моја* (2001) и *Мирис дома* (2007), косовскометохијског аутора Пере Стефановића (1927–2014). Њима је приступљено као сегменту истраживачке грађе, која тематски припада корпусу извора о расељеништву Срба са Косова и Метохије, крајем 20. и почетком 21. века. Одабир је вођен ретроактивним сагледавањем значаја друштвеног положаја писца, некадашњег учесника Народноослободилачке борбе, члана Комунистичке партије, чија су политичка убеђења остала доследна и по њеном напуштању, новинара, касније и директора Музеја Косова и Метохије. За централну окосницу компарације издвојених књига и прикупљених усмених казивања интерно расељених лица са Косова и Метохије о принудном измештању, одређени су наративи о дому. Контекстуална антрополошка анализа Стефановићевог, аутобиографски инспирисаног приповедања, прожетог мотивом расељеништва, за циљ има употпуњење генерацијске перспективе доживљаја присилних миграција, и истраживање њеног утицаја на формулацију културне трауме. Проширење старосног распона, на нивоу анализе садржаја, актера укључених у праксе меморијализације, омогућава да се применом социолошких оквира идентификују свеобухватније импликације селекције и ујошребе прошлости. На тај начин, теренска грађа комплементирана је литерарним садржајима, као значајним материјалом за анализу културе сећања.

Кључне речи: антропологија књижевности, култура сећања, култура траума, расељеништво, Косово и Метохија

* nevena5co9@gmail.com

Danijela Velimirović*

Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Filozofski fakultet, Beograd

Svila, kadifa i sedef stambolski: odeća u romanu i filmu *Zona Zamfirova*

Moda i odeća predstavljaju pogodna tehnička sredstva za uobličavanje i performiranje javnih persona. U *Zoni Zamfirovoj* Stevan Sremac koristi ovaj potencijal kako bi produbio identitetski odnos književnih likova sa kulturnim okruženjem orijentalnog Niša, koji je nepovratno nestajao. U književnoj viziji ovog autora odevni predmeti materijalizuju ekonomske privilegije, društvenu mobilnost, privrženost tradiciji ili prihvatanje vrednosti zapadne modernosti. Uzdrman tradicionalni poredak opredmećen je odećom preuzetom iz inventara nacionalnog kostima i zapadne mode. Ipak, odstupanja od tradicionalnih/orijentalnih odevnih kodova su minimalna, čime se demonstrira privrženost lokalnom u odnosu na globalno okruženje. S druge strane, tekst i njegova vizuelna reprezentacija u filmu *Zona Zamfirova* nisu u međusobnom saglasju. Filmski kostim otevljuje vidno drugačije identitete u odnosu na verbalnu naraciju.

Ključne reči: Zona Zamfirova, odeća, moda, filmski kostim, identitet

* dvelimir@f.bg.ac.rs

Бојана Богдановић*

Етнографски институт САНУ

Родни аспект медијског дискурса у социјалистичкој Југославији – репрезентација рода у часопису за жене „Базар“

У раду се на примеру једног од најстаријих и најтиражнијих југословенских часописа за жене „Базар“ разматра родна перспектива штампаних медија у социјалистичкој Југославији. У методолошком смислу, рад се ослања на податке добијене анализом текстуалних и визуелних порука у издањима објављеним у јубиларној десетој години (1973). Циљ рада је да увидом у 25 бројева огледног социјалистичког гласила 1) препозна и издвоји фабриковане медијске слике мушкарца / жене, 2) укаже на степен усаглашености тих (и таквих) медијских приказа са званичном социјалистичком представом о роду / родним улогама / родним односима, те 3) продискутује неке од аспеката конструкције родног поларитета у социјалистичком медијском дискурсу.

Кључне речи: род, Југославија, социјализам, медијски дискурс, часопис за жене „Базар“

* bojana.bogdanovic@ei.sanu.ac.rs

Гордана Благојевић*

Етнографски институт САНУ

Женско стваралаштво и наивна уметност у Србији: антрополошки осврт

Почеци наивне уметности у Србији везују се за тридесете године 20. века, да би већи замах и развој доживела током његове друге половине. Ствараоци без формалног академског образовања настављају да се баве овом врстом уметности и у 21. веку, све до наших дана. Наивним стваралаштвом бавило се претежно становништво у руралним, патријархалним срединама, а први познати аутори су мушкарци. Прва позната имена наивних сликарки у Србији појављују се шездесетих година 20. века. У фокусу интересовања овог рада налазе се како саме уметнице, тако и њихово стваралаштво у оквиру наивне уметности у Србији у дијахронијској перспективи. Рад је настао на основу вишегодишњих теренских истраживања и већег броја интервјуа са сликаркама различитог узраста, образовног профила и националне припадности. Ова истраживања су показала да постоји далеко већи број познатих наивних сликарки словачке и румунске националне мањине, него других мањина или припадница већинског, српског народа. У раду се кроз анализу резултата теренских истраживања сагледавају утицаји различитих друштвених фактора који доводе до веће или мање видљивости наивних сликарки и њиховог стваралаштва. Разматра се како бављење наивном уметношћу утиче на друштвени статус сликарки првенствено у локалним заједницама којима припадају, али и на ширем нивоу. Затим, указује се на утицај медија, изложби и маркетинга на њихово стваралаштво, као и на начин на који презентују себе и своју уметност.

Кључне речи: женско стваралаштво, наивна уметност, медији

* gblagojevic@hotmail.com

Miloš Rašić*

Etnografski institut SANU

Konstituisanje ansambla „Kolo“ i „nove“ umetnosti – pogled iz antropološke perspektive

Cilj ovog izlaganja je da predstavi osnivanje i ulogu profesionalnog ansambla tradicionalnih plesova, ali i da ukaže na konstituisanje i dalji razvoj umetničkog žanra koreografije tradicionalnog plesa u odgovarajućem društveno-političkom kontekstu. Državni ansambl narodnih igara NR Srbije, danas poznatiji kao Ansambl „Kolo“, osnovan je 1948. godine u Beogradu i predstavlja prvi profesionalni ansambl u domenu tradicionalnih plesova na području bivše Jugoslavije. Njegovo osnivanje inicirano je predlogom Komiteta za kulturu i umetnost, koji je oformio stručnu komisiju radi pisanja elaborata o osnivanju ansambla ovog tipa. U pomenutom elaboratu, komisija je istakla da bi osnovni cilj Ansambla trebalo da bude prikazivanje „neiscrpane umetničke i stvaralačke moći naših naroda“ kroz „bogatstvo jugoslovenskih narodnih igara“. To „narodno bogatstvo“ trebalo je prikazati „u savremenoj, znalačkoj i umetničkoj interpretaciji“. Na audiciji, održanoj 14. aprila 1948. godine, primljeno je 40 stalnih članova, od kojih neki nikada ranije nisu plesali, dok je bilo i onih sa predhodnim plesnim znanjima sticanim u folklornim grupama ili trupi Mage Magazinović. Na čelu Ansambla bila je Olga Skovran, prva direktorka i koreografkinja. Upravo je rad Olge Skovran, inspirisan, s jedne strane, njenim dugogodišnjim angažmanom u sokolskim društvima, a, s druge strane, radom Ansambla „Mošejev“ iz Rusije, izgradio potpuno novi umetnički žanr – koreografiju tradicionalnog plesa. Ansambl „Kolo“, brzo nakon osnivanja, postao je važan aparat kulturne politike Jugoslavije, pri čemu se najviše isticao u svom međunarodnom delovanju, kada je država bila između dva hladnoratovska bloka. Međutim, kako se približavao raspad Jugoslavije, tako su i zvanične uloge Ansambla u kulturnim politikama države slabile. Izlaganje je zasnovano na zvaničnim arhivskim

* milos.rasic@ei.sanu.ac.rs

materijalima i dubinskim intervjuima sprovedenim s plesačima koji su u različitim vremenskim periodima – od osnivanja, pa do danas – učestvovali u radu Ansambla „Kolo“.

Ključne reči: Ansambl „Kolo“, „nova“ umetnost, kulturne politike, tradicionalni ples

Марко Стојановић*

Етнографски музеј у Београду

Музејске изложбе као комуникациони медијуми

Институције заштите културног наслеђа, дискурзивно, представљају комуникациони канал „уметности музејских репрезентација“ путем кога се у основи обавља размена порука између музејских стручњака који јавно тумаче домене културе којима се баве, те циљних група посетилаца који поруке процесуирају у складу са сопственом културном решетком. У таквој размени медијатори са обе стране, у институцији управљачка структура, а за посетиоце јавни дискурс о репрезентованој теми, могу обликовати комуникациони шум, а у крајњем случају и закривљење поимања и схватања порука интегрисаних у стручне репрезентације наслеђа. Тема излагања иницирана је упоредним посматрањем на први поглед тематски блиских изложби, а то су „Костим и реквизити фудбалских навијача“, постављеној 1986. у Манаковој кући као издвојеном делу Етнографског музеја, те „У СЕЋАЊЕ НА: Паоло/Синиша“ постављеној у Музеју примењене уметности током 2023. Осамдесетих година 20. века „Костим ...“ је представљао промптну етнографско-музеолошку реакцију на тзв. „Хејселску трагедију“ када је у стампеду на стадиону погинуло 39, а повређено 600 навијача, док је нама савремено „У СЕЋАЊЕ ...“ меморијабилна поставка преминулим фудбалским звездама: Синиши Михаловићу и италијанској легенди Паолу Росију. Први ниво упоредног потенцијала, у дијахронији од четири деценије, читава се у чињеници како је „Костим ...“ од стране управљачке структуре Етнографског музеја дословно доживео *damnatio memoriae* као у потпуности непримерен антрополошки дискурс етнографској музејској делатности, док се „У СЕЋАЊЕ ...“ данас уважава у музејском домену примењене уметности. Међу кључевима за разумевање су експографски детаљи на „У

* marko.stojanovic@etnografskimuzej.rs

СЕЂАНЂЕ ...“ где су, међу експонатима из домена спорта, изложени: фотографија у раму српског играча Михајловића, у коју је током распада Југославије пуцао његов „најбољи пријатељ Хрват“, као и његова одликовања од Републике Србије. На тај начин сучељене су авангардна антропологизација музејске етнографије у времену позног социјализма и данашња, дневном политичком дискурсу подложна музејска делатност у кључу популистичког обликовања јавног дискурса.

Кључне речи: културно наслеђе, етнографска музеологија, антрополошки дискурс, ретрадиционализација, комуникациони шум

Marina Mandić*

Etnografski institut SANU

Zombifikacija kao kulturološka praksa Haitija

Tema izlaganja jeste konceptualizacija kulturološke prakse zombifikacije na Haitiju, odnosno prakse koja se dovodi u vezu kako sa političkim i socijalnim životom postkolonijalnog Haitija, tako i sa ritualnim radnjama, spiritualnim verovanjima, oblicima tradicionalne medicine i farmakologije. Zombifikacija kao socijalna praksa može biti ispraćena sve do perioda kolonijalne vladavine Francuske nad Haitijem, odnosno do 1791. godine i početka Haićanske revolucije, trinaestogodišnjeg perioda sukoba između francuskih kolonijalista i porobljenih stanovnika tadašnjeg Svetog Dominika, koji su rezultovali oslobađanjem kolonije i povlačenjem francuskih trupa sa teritorija novoformljene nacije Haiti, 1903. godine. Zombifikacija na Haitiju podrazumeva „umrtvljavanje“ pojedinaca upotrebom psihoaktivnih supstanci, čiji simptomi pokazuju prividni prestanak rada fizioloških funkcija i prikazuju se kao smrt, a potom i ritualno „oživljavanje“, koje žrtve ostavlja u stanju delirijuma. Na taj način se proizvodi nova društvena stvarnost pojedinca, sa funkcijom sankcionisanja i kažnjavanja društveno nepoželjnog ponašanja, odnosno funkcijom oduzimanja slobode i kontrole nad sopstvenim razumom, rasuđivanjem i ponašanjem određenim pojedincima. Zombifikacija se dakle, odnosi na prouzrokovanje socijalne smrti, pre negoli biološke, i dovodi u vezu sa isključivanjem pojedinaca iz društvene zajednice, odnosno proizvodnju novih psihološko-fizičkih stanja i socijalnih uloga za one pojedince za koje je odlučeno da više ne treba da pripadaju ustanovljenom socijalnom diskursu. Razumevanje zombifikacije, s tim u vezi, zahteva posmatranje višestrukih faktora, koji prevazilaze zombija isključivo kao kombinaciju određenih medicinskih simptoma i objašnjenja, već podrazumeva analizu zombifikacije kao socijalno-kulturološkog procesa, jedinstvenog u određenoj kulturnoj stvarnosti, koji uključuje višestruke elemente društvenih i političkih okolnosti Haitija, tradicionalna verovanja i prakse, kao i socijalne uloge i položaje.

* marina.mandic@ei.sanu.ac.rs

Predstave fenomena zombifikacije, oblikovane tokom perioda prve trećine dvadesetog veka, prvobitno se pronalaze u putopisima: prvi dokument takve vrste bio je putopis Vilijema Sibruka *Magično ostrvo*, objavljen 1929. godine, koji je delimično inspirisao proizvodnju filma *Beli Zombi* 1932. godine, na čijim narativima će biti analiziran fenomen vudu zombifikacije u ovom izlaganju.

Ključne reči: Vudu, Haiti, zombi, tradicionalna kultura, popularna kultura

Lada Stevanović*

Etnografski institut SANU

Miroslava Lukić Krstanović**

Pozornice i drame života: moć (nad)gledanja

U radu se porede i kontekstualizuju antičko atinsko pozorište i savremeno društvo spektakla. U fokusu će biti tri aspekta koja karakterišu ove kontekste – ritualni, institucionalni i perceptivni. Od stvaranja čuda ili monstruoznosti do senzacija – scena je sve više dobijala svoje spektakularno ogledalo, koje je crplo iz svakodnevice sve što je moglo. I dok je antičko pozorište nastojalo da povuče što jasniju granicu između publike i scene, da kroz mitološke sižee naglasi fiktivnu prirodu drame (uz odnos prema monstruoznosti koji je bio radikalno drugačiji nego savremen), u savremenom svetu granice između publike i scene, između fikcije i onoga što zovemo realnošću, sve su fluidnije, društveno-politički kontekst je ono što ih određuje, a pitanje kojima ćemo se pozabaviti je – na koji način je taj aspekt bio prisutan u antici, a na koji način danas. I dok ovi aspekti na različite načine oblikuju odnos između scene i svakodnevice u atinskoj antici i u savremenom društvu spektakla, izranja još jedno pitanje – ženskog tela i ženskog izražavanja, čiji način prisustva i odsustva možda i najjasnije povezuje ove udaljene kontekste.

Ključne reči: ritual, scena, atinsko pozorište, spektakl, društveno-politički kontekst

* lada.stevanovic@gmail.com

** mimaluk1@gmail.com

Ђурђина Шијаковић Маиданик*
Етнографски институт САНУ

Антропологија и античка грчка трагедија: случај Еурипида

У овом саопштењу ћу се кратко осврнути на уплив антропологије у класичне студије уопште и у проучавање класичне грчке књижевности, бацајући свијетло на тачке струјања између дисциплина важне за моје даље тумачење. Затим ћу скицирати главни допринос антрополошких увида у пољу студија грчке трагедије, које можемо назвати „антрополошким критицизмом“ трагедије. Као стожерну тачку ове дугорочне и органске промјене мапирам интелектуални дуо који чине Жан-Пјер Вернан (Jean-Pierre Vernant, 1914–2007) и Пјер Видал-Наке (Pierre Vidal-Naquet, 1930–2006) – два историчара и антрополога који су развили структуралистичку мисао у студијама античке Грчке. Наиме, промјена парадигме утврдила је да је трагедија органски припадала култури и контекстима који су је стварали и давали значења сваком њеном различитом елементу у очима припадника те културе, античке публике, која је са трагичарима дијелила своје културне претпоставке, своју концептуалну мапу.

Дакле, тзв. антрополошки критицизам промијенио је фокус са (текстуалне) анализе појединачних комада и намјера њихових писаца на ефекат представе на оригиналну публику. Такође, акценат је бачен на заједничко искуство, умјесто појединачног. Промјена фокуса је утолико значајнија што се не ради о строго књижевном феномену, већ о позоришној умјетности која осим кроз текст постоји кроз своју перформативну димензију – она је *sine qua non* за смислен живот драмског комада, што се у минуциозним текстуалним анализама неријетко губило из вида. На крају ћу се фокусирати на најмлађег од три велика античка трагедиографа, Еурипида, чије су драме пјеснику изродиле репутацију „црне овце“ у класичном

* djurdjina.s@gmail.com

канону. Поменута промјена парадигме показала се виталном за превредновавање његовог опуса. Ново сочиво нам је дало дубљи увид у комплексни Еурипидов театар и на основу грчке драме од које се не треба одвајати – основу у ритуалном животу заједнице.

Кључне речи: антропологија, књижевни критицизам, грчка трагедија, превредновавање, Еурипид (480–406. пр. Хр.)

Ивана М. Раловић*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Биће скоро пропаст света: од књижевности до историје приватног живота

Тема овог рада је филм Александра Саше Петровића *Биће скоро пропаст света* (1969), коме приступамо као богатом извору антрополошке и историјске грађе. Иако се у уводним сценама позива на роман Ф. М. Достојевског *Зли дуси* (*Бёсы*, 1871–1872), Петровић се видно удаљио од овог дела, у корист других извора који су послужили као плодно тле за филмску надградњу. Тако је алузивни спектар *Злих духа*, употпуњен алофилмским цитатима (сликарство, књижевност, музика), те интервербалним цитатом документарног материјала (новински чланак). Истраживање је кренуло од Петровићеве изјаве да су корени овог филма у новинској вести коју је пренела *Експрес* *Јолишика* о злочину почињеном у војвођанском селу за који је кривицу преузео отац злочинца, а завршило се откривањем посве других извора идеја на истом месту. Рад у завршници потврђује теоријске мисли аутора да као режисер не може да створи ништа осим оног што постоји, да довођењем у везу различитих елемената изграђује нови поглед на ствари и открива нешто што нисмо били у стању да видимо.

Кључне речи: Александар Петровић, филм, књижевност, музика, адаптација

* ralovic@gmail.com

Петар С. Ђурчић*

Институт за европске студије, Београд

***Ното modernus* у филму *Мејројолис* Фрица Ланга: анализа из угла теорије капитализма Вернера Зомбарта**

Велику популарност и признање заузео је већ по појављивању класик тзв. „вајмарске кинематографије“ филм *Мејројолис* Фрица Ланга из 1927. године. И док су истраживачки истицали пре свега допринос овога филма развоју филмске уметности у његовим техничким аспектима, укупан преглед односа према развоју модерног друштва из угла оновремене друштвене теорије остао је на маргини. Будући да се под снажним утицајем динамичних економских процеса током XIX и XX века у Немачком царству, а потом и у Вајмарској републици, у оновременим „духовним наукама“ развио изузетно особен поглед који је показивао одређене резерве према укупном друштвеном развоју, а посебно према привредним односима и капитализму, циљ овога рада биће да испита основне идеје филма *Мејројолис* из угла теорије немачког економисте, социолога и историчара Вернера Зомбарта (1863–1941). Овај немачки аутор је капитализам сагледавао у органском развоју истичућу неколико фаза које подразумевају успон, врхунац, опадање и пропаст овог економског система систематично тражећи узроке у различитим економским и друштвеним феноменима који су били присутни у даљој и ближој прошлости. Посебно критичан, Зомбарт је био према, испоставиће се наводно, последњој етапи тзв. позног капитализма (нем. Spätkapitalismus) у којој је показивао скепсу према различитим процесима деперсонализације међуљудских односа. Поред тога, Зомбарт је показао и велико интересовање за однос технологије и човека, а нарочито је био песимистичан у погледу урбанизације и великог пресељавања становништва у градове, где се радничка класа суочавала са експлоатацијом и дехуманизацијом, али и

* petar.pero.curcic@gmail.com

успоном маса као кључног политичког чиниоца. Паралеле теорије развоја капитализма Вернера Зомбарта са филмом *Метрoйoлис* постају очигледне имајући у виду садржај Ланговог дела и основни ток радње.

Кључне речи: Homo modernus, *Метрoйoлис*, Вернер Зомбарт

Кринка Баковић*

Етнографски институт САНУ

Од књижевне фикције до видео игара (и натраг): рецепција адаптације епско- фантастичног наратива *The Witcher*

На примеру адаптације вишетомног епско-фантастичног остварења *Вештац* (енг. *The Witcher*, 1993–1999) пољског писца Анджеја Сапковског (Andrzej Sapkowski), у раду се разматра процес позајмљивања, укрштања и трансформације оригиналног наратива, као и завршавања приче у истоименом циклусу видео игара. Иако су литерарна дела креирана током деведесетих година XX века у Пољској, те потом преведена на енглески језик приближавајући се глобалном аудиторијуму, наратив добија интернационалну популарност захваљујући пољском студију за развој видео игара CD Projekt Red. Почивајући на елементарним мотивима оригиналног стваралаштва, видео игре (2007–2015) представљају њихов наставак, апострофирајући важност учествовања играча у изградњи приче и нудећи могућност реализовања неколико завршетака наратива. Адаптација књижевне фикције у видео играма није нов феномен, већ се њена генеза развоја може пратити од последње четвртине прошлог века, будући да су првобитне видео игре са епско-фантастичном тематиком биле инспирисане управо постојећим литерарним делима. Ослањајући се на рецепцију читалаца/играча као активних учесника у конституисању и обликовању датог садржаја, у раду ће се пропитати међусобни однос појединачних формата, хипотетички се водећи њиховом креативном симбиозом или пак независношћу. Циљ рада је да препозна и мапира основне врсте адаптације у популарном циклусу видео игара; артикулише перцепције играча о завршетку/завршецима наратива, те да укаже на улогу и значај адаптације у културном и историјском контексту.

Кључне речи: адаптација наратива, завршавање наратива, мултимедија, видео игре, *The Witcher*

* krinka.bakovic@ei.sanu.ac.rs

Зорана Гуја Дражета*
Музиколошки институт САНУ

„Од наше клашчне муске највише волим севдах и гусле“: анализа популарних мимова о гуслама и гусларима на друштвеним мрежама

Интернет је, као свјетска (рачунарска) мрежа са великим напредним комуникационим системом, пронашао своју широку употребу која је служила као база за преузимање, а касније и за креирање садржаја и комуникацију, те је данас примјетан у употреби код великог дијела популације са циљем обављања пословних обавеза, кореспонденције, информисања, забаве, али и одређених видова злоупотребе у различите сврхе. Једноставна дигитална форма стара скоро двије деценије, уједно један од заступљенијих и најдјељенијих садржаја у пољу креативне слободе и дигиталне културе данас јесу мимови/мемови постматрани, у овом случају, као дио тзв. „Cyber Folk Art-a“ тј. „интернет народне умјетности“. Циљ излагања јесте анализа интернет мимова о гуслама и гусларима пронађених првенствено на друштвеним мрежама Инстаграм, Фејсбук и неколико примјера путем Гугл претраживача, док су два мима прослијеђена од мојих испитаника које сам претходно интервјуисала за потребе других истраживања ове музичко-фолклорне грађе. На основу прикупљених (интернет) извора и материјала могуће је ишчитати различите идентификације, симболику, али и начин комуникације, хумора и (мапе) стереотипа који се јављају већ као прва асоцијација на укупну гусларску праксу и популарну културу. У интерпретацију мимова ће бити укључен културни и друштвени контекст, односно свеобухватне представе и прикази етничких, националних, музичких и личних основа појединих историјских и јавних личности из политичког и гусларског свијета ће се тумачити путем мимова – комбинације слике и текста и/или видеа.

Кључне ријечи: интернет, мимови, гусле, комуникација, хумор

* zoranaethno@gmail.com

Садржај

Јелена Н. Арсенијевић Митрић: Постколонијално читање Ле Клезиоовог романа Алма.	5
Ивана Спасић: Социологија и књижевност – белешке о једном амбивалентном сродству	6
Milica Resanović: Klasifikacijske borbe oko „komercijalne“ književnosti u polju književne proizvodnje u današnjoj Srbiji. . .	7
Bogdan Vukomanović: Vampiri, narcisi i negativci: psihološka stigmatizacija u literaturi za samopomoć	9
Гордана Ђерић: Антропологија књижевног превођења: перформативност једне (невидљиве) уметности	10
Соња Петровић: Наслеђе светог владара: противречности и симболика приче о чудима и локалној традицији.	11
Ноел Путник: Од Фауста до Франкенштајна: ангажована читања Корнелија Агрипе кроз векове.	12
Jelena Mrgić: Topografija i kartografija Ekovog „Baudolina“	14
Урош Ђурковић: Књижевна антропологија Растка Петровића између природе и културе: преглед проблема.	15
Saša Nedeljković: Insajderski roman o antropologiji: od autodidaktike preko kritike do autocenzure	16
Gordana Gorunović: „Crna kutija“ Džordža Stokinga.	17
Слободан Наумовић: „Резонанца“ унутар и између генерација у доба „друштвеног убрзања“: трагања за „добрим животом“ у ТВ серији „Јутро ће променити све“	18
Marija Ajduk: (Re)prezentacija beogradskog novog talasa u romanu „Kada kažeš da sam tvoj“	20
Miloš Milenković, Marko Milenković: Cele nacije kao sobe odjeka: sakralizacija kulturnog nasleđa u javnim medijima tokom bilateralnih sporova u kontekstu pristupanja EU Zapadnom Balkanu	21
Богдан Дражета: Сличности и разлике између медијског извештавања и теренског истраживања међуетничких односа у Босни и Херцеговини (2017–2023).	22
Милица Стјепановић: Књижевност као простор за политичке дебате: релативизација концепта „балканизације“ и „Балкана“ у делима Драгише Васића и Љубомира Мицића. . .	24

Ana Banić Grubišić: Antropološko čitanje savremene romske književnosti na prostoru bivše Jugoslavije.	26
Sanja Zlatanović: Koetnička migracija zajednice vojvođanskih Slovaka u književnosti njenih pripadnika.	27
Jadranka Đorđević Crnobrnja: Mediji i kulturne predstave o goranskoj zajednici	28
Невена Петковић: Наративизација расељеништва као <i>културне прауме</i> : контекстуална антрополошка анализа одабраних дела аутора Пепе Стефановића.	29
Daniјela Velimirović: Svila, kadifa i sedef stambolski: odeća u romanu i filmu Zona Zamfirova	30
Бојана Богдановић: Родни аспект медијског дискурса у социјалистичкој Југославији – репрезентација рода у часопису за жене „Базар“	31
Гордана Благојевић: Женско стваралаштво и наивна уметност у Србији: антрополошки осврт	32
Miloš Rašić: Konstituisanje ansambla „Kolo“ i „nove“ umetnosti – pogled iz antropološke perspektive.	33
Марко Стојановић: Музејске изложбе као комуникациони медијуми.	35
Marina Mandić: Zombifikacija kao kulturološka praksa Haitija.	37
Lada Stevanović, Miroslava Lukić Krstanović: Pozornice i drame života: моћ (nad)gledanja.	39
Ђурђина Шијаковић Маиданик: Антропологија и античка грчка трагедија: случај Еурипида	40
Ивана М. Раловић: Биће скоро пропаст света: од књижевности до историје приватног живота	42
Петар С. Ђурчић: <i>Homo modernus</i> у филму <i>Мейројолис</i> Фрица Ланга: анализа из угла теорије капитализма Вернера Зомбарта	43
Кринка Баковић: Од књижевне фикције до видео игара (и натраг): рецепција адаптације епско-фантастичног наратива <i>The Witcher</i>	45
Зорана Гуја Дражета: „Од наше клашчне муске највише волим севдах и гусле“: анализа популарних мимова о гуслама и гусларима на друштвеним мрежама.	46